

Bokanmälningar

Lars Jonung:

Inflation och ekonomisk politik i Sverige

Lars Jonung är en välkänd samhällsdebattör. I debatten om den svenska stabiliseringspolitiken står han ofta för åsikter som går på tvärs med den förda politiken. Jonung hävdar nämligen att det inte är arbetslösheten utan prisstabiliteten som bör sättas i första rummet. En låg och konstant inflationstakt är, enligt honom, en förutsättning för en balanserad ekonomisk utveckling med både hög sysselsättning och god tillväxt.

I *Inflation och ekonomisk politik i Sverige* (Dialogos, Lund, 1989) har Lars Jonung sammanställt några uppsatser om den svenska inflationen. I bokens första kapitel redogör han för argumenten för en normbaserad prisstabiliseringspolitik. En sådan omläggning av den ekonomiska politiken kräver emellertid allmänhetens förtroende. Det är förväntningarna om regeringens politik som bestämmer resultatet. Därför handlar en stor del av Jonungs bok om olika aspekter på allmänhetens förväntningsbildning.

Det första kapitlet följs av uppsatser som behandlar den historiska bakgrunden, eventuella samband mellan inflation och arbetslöshet, inflationsförväntningar, förekomsten av politiska konjunkturcykler och effekten av prisregleringar.

Lars Jonung är kritisk mot vad han kallar det keynesianska experimentet i svensk stabiliseringspolitik. Ett experiment som under 1970-talet innebar att Sverige övergav de tre normer vilka tidigare disciplinerat stabiliseringspolitiken i en fast växelkurs, ingen statlig utlandsupplåning för konsumtionsändamål och

en långsiktig balans i de offentliga utgifterna. Resultatet av den förda politiken har blivit en hög inflationstakt, och under senare år, också en låg tillväxttakt. Med undantag för första världskriget, var den svenska inflationstakten, från guldmyntfotens införande 1873 fram till andra världskrigets utbrott 1939, mycket låg. Den genomsnittliga inflationen var mellan plus en och minus en procent per år. Efter andra världskriget har inflationstakten ökat markant. Takten i prisstegringarna har ökat i takt med att myndigheterna försökt öka kontrollen över den ekonomiska utvecklingen, menar Jonung. Det är inte bara resultatet av den förda stabiliseringspolitiken som gör att Lars Jonung ifrågasätter det keynesianska synsättet. Sedan slutet av 1960-talet har det kommit en rad forskningsresultat som ifrågasatt keynesianismen. Jonung nämner den moderna kvantitetsteorin, Phillipskurvas sammanbrott, rationella förväntningar, sambandet mellan ekonomi och politik, problemet med tidskonsistens i stabiliseringspolitiken, och utbudsekonomi.

Alternativ i stabiliseringspolitiken

Jonung använder sig av resultaten från många av dessa forskningsområden när han argumenterar för en normbaserad stabiliseringspolitik. Han ser två alternativa vägar, den ena är en ackommoderande, eller interventionistisk, politik. Denna regim är en förlängning av den hittills förda, med återkommande devalveringar, prisstopp, rundabordsöverläggningar, skattepaket osv.

Alternativet är normbaserad regim med prisstabilitet som mål. För att uppnå prisstabilitetsmålet kan man välja mellan två intermediära mål; antingen stabilise-

rar man penningmängdens tillväxttakt eller så håller man en fast valutakurs mot ett eller flera länder med låg inflation. Eftersom det är svårt att sänka inflationstakten i ett slag tänker sig Jonung en stegvis process. Det första steget är att pressa ned den svenska inflationstakten till den inflationstakt som råder i de länder som ingår i Riksbankens valutakorg. Därefter bör man sänka inflationen under denna nivå för att stärka Sveriges bytesbalans, och på så sätt bygga upp allmänhetens förtroende för normen. Det tredje och sista steget blir att pressa inflationstakten till Västtysklands nivå eller att nå en helt konstant prisnivå. Det senare alternativet kallar Jonung för Wicksells norm.

Wicksells syn på penningpolitiken och erfarenheterna från 1930-talet behandlar Lars Jonung i bokens andra kapitel. Knut Wicksell ansåg att inflationen medförde en orättfärdig omfördelning av förmögenheter varför det huvudsakliga målet för penningpolitiken borde vara att stabilisera penningvärdet. Genom en rörlig växelkurs blir det möjligt för Riksbanken att använda diskontot för att styra penningmängden och därmed den inhemska inflationen. Om prisnivån steg skulle diskontot höjas tills priserna sjönk till den ursprungliga nivån. Vid prisfall skulle diskontot sänkas.

Efter guldmyntfotens sammanbrott 1931 använde sig Riksbanken av Wicksells norm. Den övergavs emellertid när kronan, i likhet med många andra valutor, knöts till pundet 1933. De slutsatser som Lars Jonung drar av 1930-talets politik är att den fasta växelkurspolitiken fungerade som en norm vilken bidrog till att hålla inflationstakten nere, men också, att en centralbank kan styra prisnivån genom att använda Wicksells norm.

Sambanden mellan arbetslöshet och inflation diskuterar Jonung i bokens tredje kapitel. Tillsammans med Eskil Wadensjö har han skattat Phillipskurvans utseende för Sverige under perioden 1922 – 1987. I likhet med Phillips hittar de ett negativt samband mellan nominella löneförändringar och arbetslöshet. När de sedan undersöker hur sambandet ser ut för olika delperioder finner de att de skattade modellerna varierar över tiden. Med andra

ord finns det inget givet långsiktigt samband mellan inflation och arbetslöshet.

Förväntningar om inflation

Bokens fjärde kapitel ägnas åt allmänhetens inflationsförväntningar. I januari 1978 genomfördes en intervjuundersökning där hushåll fick svara på frågor om inflationstakten. Det mest anmärkningsvärda resultatet var att allmänheten hade en mycket klar uppfattning om den rådande inflationen, trots att undersökningen gjordes innan den officiella förändringen i konsumentpriserna hade publicerats. Det genomsnittliga svaret var 14,5 procent medan den faktiska inflationstakten mellan januari 1977 och januari 1978 var 14,2 procent.

När de intervjuade ombads att förutsäga inflationstakten om ett år gick det sämre. Det genomsnittliga svaret var 10,5 procent. I verkligheten blev inflationstakten 5,9 procent; ett svar som kan tyda på att hushållen gör dåliga förväntningar. En intressant fråga, som Jonung inte tar upp, är om det fanns någon annan information tillgänglig i början av 1978, med vars hjälp hushållen skulle kunnat gjort bättre prognoser. Av den här undersökningen kan vi dra slutsatsen att man gissade fel i januari 1978, men inte mer.

I bokens femte kapitel studerar Jonung sambanden mellan konjunkturer och ekonomisk politik i Sverige. Någon politisk konjunkturcykel verkar det inte finnas i Sverige, vilket kan förklaras med att Sverige är en liten öppen ekonomi där konjunkturer bestäms av omvärlden och inte så mycket av regeringens politik. Det betyder inte att makroekonomiska fluktuationer är ointressanta för valresultaten i Sverige. Tvärtom verkar arbetslösheten spela en stor roll för regeringspartiernas popularitet, medan inflationstakten spelar mindre roll. Tyvärr diskuterar inte Jonung vad detta resultat betyder för förslaget om en prisstabiliseringsnorm.

Bokens två sista kapitel handlar om prisregleringar. Lars Jonung konstaterar att det inte finns några starka samhälls-ekonomiska skäl att använda prisregleringar. Regleringar försvårar marknadens funktionssätt, ger upphov till allokeringss-

förluster, köer osv. Det går heller inte att finna något teoretiskt eller empiriskt underlag för att hävda att prisregleringar är effektiva. Trots detta har prisregleringar varit ett ofta använt instrument. Jonungs förklaring är att regleringarna ger omedelbara politiska intäkter, medan kostnaderna för en reglering inte går att upptäcka omedelbart. Kostnaderna uppstår på lång sikt, varför det blir svårt att se sambandet mellan prisregleringar och dess följder.

Jonungs förslag

Lars Jonungs förslag om en normbaserad stabiliseringspolitik är väl värt en seriös diskussion. Det betyder inte att man reservationslöst måste anamma förslaget. Jonung behöver skärpa sin analys på flera punkter om han vill vinna anhängare. Han måste tydligare förklara varför inflationen är ett problem, och varför den är ett större problem än arbetslöshet eller låg tillväxt. Knut Wicksell ansåg att inflation medförde en orättvis omfördelning av förmögenheter. Men den nationalekonomiska vetenskapen säger mycket lite om vad som är rättvis eller orättvis fördelning. Istället kan man peka på att ju högre inflationstakt desto oftare måste företagen ändra sina priser och allmänheten gå till banken och växla pengar. Detta är knappast ett problem för Sverige, men vid en inflationstakt på t ex 33 000 procent per år, som i Nicaragua december 1988, leder det till en välfärdslust för samhället.

Inflationstakten i sig behöver inte vara det största problemet, utan det är den icke-förväntade inflationstakten som är problematisk. I den mån allmänheten förväntar sig en viss inflationstakt kommer man att kräva lönehöjningar och avkastningar som gör att reallöner och realräntor upprätthålls över tiden. Svårigheten ligger i att rätt förutse hur hög inflationstakten kommer att vara. Detta leder oss till att betrakta variansen i inflationstakten som det viktigaste problemet. En hög varians gör det svårt att förutsäga inflationen, vilket skapar risker som hämmar investeringar och tillväxt.

Jonung behöver också utveckla sin syn på växelkursens roll under en normpoli-

tik. Tanken att man via växelkursen helt skulle kunna avskärma den inhemska prisnivån från omvärlden, vilket är grundtanken i Wicksells norm, har inte mycket empiriskt stöd. Den svenska prispolitiken från 1931, tills dess kronan knöts till pundet 1933, dikterades mera av omständigheterna än av en medveten norm. Storbritannien var vid den här tiden Sveriges viktigaste handelspartner. När britterna lämnade guld och lät pundet deprecieras hade Sverige inget annat val än att också låta kronan falla. Situationen var inte olik den då Sverige lämnade guldmynfoten vid första världskrigets utbrott. Kriget medförde en kraftig inflation ute i Europa. I det här fallet lät Riksbanken kronan apprecieras. På så sätt undvek man att "importera" den utländska inflationen. Politiken fungerade under några år tills även den svenska regeringen började underbalansera statsbudgeten, vilket resulterade i en depreciering av kronan. Erfarenheterna från guldmynfotens båda sammanbrott visar att det finns situationer då ett litet land kan avskärma sig från prischocker i omvärlden. Men detta var extrema situationer som inte lär oss att man kan använda kontinuerliga finjusteringar i växelkursen för att hålla den inhemska prisnivån konstant under mera stabila perioder.

När Lars Jonung sammanfattar sina intryck av 1930-talets ekonomisk-politiska debatt poängterar han hur viktigt det är att ekonomer togför sina åsikter på ett begripligt sätt. De måste visa för allmänhet och politiker att de har analyser och rekommendationer för den ekonomiska politiken, annars lämnas fältet öppet för gruppintressen och allsköns godtyckligt tänkande. Denna slutsats förklarar varför Jonung skrivit boken. Även om det finns brister i analysen, lyckas han ändå väl med att redovisa vilka slutsatser han drar om den ekonomiska politiken och vad han grundar sina åsikter på. Boken kan därför rekommenderas, inte bara för ekonomer, utan också till allmänhet och politiker.

Fil kand *BOO SJÖÖ*
Nationalekonomiska institutionen
Handelshögskolan
vid Göteborgs universitet